

TÜRKİYE BİR GÖÇ MERKEZİ OLARAK: GEÇİŞ DEVLETİ Mİ YOKSA ŞARTLI BİR BÖLGESEL GÜÇ ARACISI MI?

Oğuzhan MANİOĞLU*

Araştırma Görevlisi, İstanbul Kent Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
ORCID: 0009-0003-5203-653, Email: oguzhan.manioglu@kent.edu.tr

ÖZ

Bu makale, Türkiye'nin uluslararası göç yönetimindeki dönüşen rolünü incelemekte ve Türkiye'nin öncelikli olarak bir transit ülke mi yoksa bölgesel bir güç aracı mı olarak kavramsallaştırılması gerektiğini tartışmaktadır. Göç sistemleri kuramı, dışsallaştırma literatürü ve bölgesel güç analizi çerçevesinde yapılan değerlendirme, Türkiye'nin pasif bir transit ülke konumunun ötesine geçerek göç yönetiminde koşullu bir bölgesel aracı aktöre dönüştüğünü ileri sürmektedir. 2011'de Suriye iç savaşının başlamasından bu yana Türkiye, geçici koruma statüsü altındaki üç milyondan fazla Suriyeli ile dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi haline gelmiştir. 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurumsallaşan göç yönetimi ve 2016 AB Türkiye Mutabakatı, Türkiye'yi Avrupa Birliği ile asimetrik karşılıklı bağımlılık ilişkisi içine yerleştirmiştir. Makale, Türkiye'nin aracı kapasitesinin üç temel dinamikten kaynaklandığını göstermektedir: demografik merkezilik, kurumsal konsolidasyon ve stratejik göç diplomasisi. Bununla birlikte, bu aracılık rolü iç siyaset tartışmalar, ekonomik kırılmalıklar ve AB-Türkiye ilişkilerindeki yapısal asimetriler nedeniyle koşulludur. Türkiye'nin göç veren bir ülkeden merkezi bir göç merkezine dönüşümü incelenerek, transit ülkeler, göçün dışsallaştırılması ve göç yönetiminde ilişkisel güç kavramına dair literatüre katkı sunulmaktadır. Çalışma, göçün güvenlikleştirildiği siyasal bağlamlarda ve kurumsal kapasitenin güçlendiği durumlarda transit ülkelerin stratejik özne haline gelebileceğini, ancak bu öznenin daha geniş karşılıklı bağımlılık yapıları içinde sınırlı kaldığını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Göç yönetimi, Transit ülke, Bölgesel güç, AB-Türkiye Mutabakatı, Göç diplomasisi*

* Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 15.02.2026, Kabul Tarihi: 07.04.2026.

Bu makalede Etik Kurul Onayı gerekmemektedir.

TÜRKİYE AS A MIGRATION HUB: TRANSIT STATE OR CONDITIONAL REGIONAL POWER BROKER?

ABSTRACT

This article examines Türkiye's evolving role in international migration governance and asks whether it should be conceptualized primarily as a transit state or as a regional power broker. Drawing on migration systems theory, externalization literature, and regional power analysis, the study argues that Türkiye has moved beyond a passive transit position and has emerged as a conditional regional broker in migration governance. Since the outbreak of the Syrian civil war in 2011, Türkiye has become the largest refugee-hosting country in the world, accommodating over three million Syrians under temporary protection alongside other asylum seekers. The institutionalization of migration governance through the 2013 Law on Foreigners and International Protection, combined with the 2016 EU Türkiye Statement, has embedded Türkiye within a framework of asymmetrical interdependence with the European Union. The article demonstrates that Türkiye's brokerage capacity derives from three interrelated dynamics: demographic centrality, institutional consolidation, and strategic migration diplomacy. However, this brokerage remains conditional, constrained by domestic political contestation, economic volatility, and structural asymmetries in EU Türkiye relations. By analyzing Türkiye's transformation from a country of emigration to a pivotal migration hub, the article contributes to broader debates on transit states, externalization, and the relational nature of power in migration governance. It argues that transit states can acquire strategic agency under conditions of securitized migration politics and institutional upgrading, but such agency remains embedded within broader structures of interdependence.

Keywords: *Migration governance, Transit country, Regional power, EU-Türkiye Agreement, Migration diplomacy*

GİRİŞ

Uluslararası göç, yirmi birinci yüzyılda hem siyasal hem de normatif açıdan en belirleyici küresel olgulardan biri haline gelmiştir. Özellikle zorunlu yerinden edilmenin ölçeği, hızı ve coğrafi dağılımındaki artış, devlet politikalarını, bölgesel yönetim mekanizmalarını ve uluslararası normatif çerçeveleri yeniden şekillendirmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre, küresel zorunlu yerinden edilme 2023 yılı itibarıyla 110 milyon kişiyi aşarak tarihsel bir zirveye ulaşmıştır (UNHCR, 2023). Bu gelişme, göç yönetişimini yalnızca insani bir mesele olmaktan çıkararak jeopolitik ve stratejik bir alan haline getirmiştir.

Bu dönüşüm sürecinde bazı devletler, coğrafi konumları, kurumsal kapasiteleri ve siyasi tercihleri doğrultusunda göç yönetişiminde kilit roller üstlenmektedir. Türkiye, bu bağlamda öne çıkan örneklerden biridir. Özellikle 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte Türkiye, tarihsel olarak göç veren bir ülke konumundan, dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi haline gelmiştir. 2023 yılı itibarıyla yaklaşık 3,2 milyon Suriyeli geçici koruma altında bulunmakta; buna ek olarak Afganistan, Irak ve İran gibi ülkelerden gelen yüz binlerce sığınmacı Türkiye’de yaşamaktadır (UNHCR, 2023). Bunun yanı sıra Türkiye, Doğu Akdeniz göç rotası üzerinde yer alması nedeniyle Avrupa’ya yönelen düzensiz göç hareketleri açısından da kritik bir transit ülke işlevi görmektedir.

Türkiye’nin bu çok katmanlı konumu, 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı ile daha da kurumsallaşmıştır. Söz konusu mutabakat, düzensiz göç akışlarının kontrol altına alınması amacıyla mali destek, geri kabul mekanizmaları ve sınır yönetimi iş birliği gibi unsurları içeren yeni bir göç yönetişimi modelini ortaya koymuştur (**European Commission**, 2016). Bu düzenleme, Avrupa’ya yönelik düzensiz geçişleri önemli ölçüde azaltırken, Türkiye’yi Avrupa göç rejiminin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir.

Bu bağlamda temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilebilir: Türkiye, uluslararası göç yönetişiminde esasen bir transit ülke ve tampon bölge olarak mı değerlendirilmelidir, yoksa göç diplomasisi aracılığıyla stratejik ajans geliştiren bir bölgesel aktör olarak mı kavramsallaştırılmalıdır? Mevcut literatürün önemli bir kısmı Türkiye’yi transit devlet paradigması çerçevesinde ele almakta ve Avrupa Birliği politikaları tarafından

şekillendirilen bir geçiş alanı olarak tanımlamaktadır (Collyer, Düvell & de Haas, 2012). Buna karşılık, dışsallaştırma literatürü Türkiye'nin Avrupa sınır yönetimi politikaları bağlamında asimetrik bir bağımlılık ilişkisi içinde hareket ettiğini ve bu nedenle sınırlı bir özerkliğe sahip olduğunu ileri sürmektedir (Lavenex, 2018).

Bu çalışma, söz konusu yaklaşımların Türkiye'nin artan kurumsal kapasitesini ve stratejik manevra alanını yeterince açıklayamadığını savunmaktadır. Makalenin temel argümanı, Türkiye'nin uluslararası göç yönetiminde ne yalnızca bir transit ülke ne de tam anlamıyla özerk bir bölgesel güç olduğu; aksine, asimetrik karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde hareket eden koşullu bir bölgesel güç aracısı konumuna evrildiğidir. Bu aracılık kapasitesi üç temel dinamik üzerinden şekillenmektedir: göç yönetiminde kurumsal konsolidasyon, küresel yerinden edilme örüntüleri içindeki demografik merkezilik ve Avrupa Birliği ile yürütülen stratejik göç diplomasisi. Bununla birlikte bu rol, iç siyasi dinamikler, ekonomik kırılganlıklar ve dışsal bağımlılık ilişkileri tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu çerçevede çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde göç yönetimi, güvenlikleştirme ve asimetrik karşılıklı bağımlılık literatürü temelinde kuramsal çerçeve ortaya konulmaktadır. İkinci bölümde Türkiye'nin göç veren bir ülkeden göç merkezine dönüşüm süreci analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde Türkiye'nin göç yönetimi kapasitesi, AB ile ilişkileri ve politika tercihleri ampirik veriler ışığında incelenmektedir. Son bölümde ise Türkiye'nin göç yönetimindeki rolü tartışılarak politika önerileri sunulmaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası göçün artan karmaşıklığı, bu olgunun doğrusal ve tek yönlü modellerle açıklanmasını giderek zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda göç sistemleri teorisi, uluslararası hareketliliği kaynak, transit ve hedef ülkeler arasında ilerleyen basit bir süreç olarak ele alan yaklaşımlara eleştirel bir alternatif sunmaktadır. Göç sistemleri yaklaşımı, göçü tarihsel bağlar, ekonomik ilişkiler ve siyasal düzenlemeler tarafından şekillenen çok katmanlı ve karşılıklı bağımlılık içeren dinamik yapılar olarak kavramsallaştırmaktadır (Castles, de Haas & Miller, 2014). Bu çerçevede “kaynak”, “transit” ve “hedef” gibi kategoriler sabit ve değişmez değil; aksine bağlamsal olarak yeniden üretilen ilişkisel konumlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu teorik perspektif, özellikle “transit ülke” kavramının analitik sınırlılıklarını görünür kılmaktadır. Collyer vd. (2012) belirttiği üzere, transit göç çoğu zaman nesnel bir gerçeklikten ziyade hedef ülkelerin politika öncelikleri doğrultusunda şekillenen bir sınıflandırmadır. Artan sınır kontrolleri, vize rejimleri ve geri kabul mekanizmaları, göçmenlerin hareketliliğini kesintiye uğratarak transit alanları fiili yerleşim bölgelerine dönüştürebilmektedir. Bu durum, göçmenlerin başlangıçtaki hareketlilik niyetlerinden bağımsız olarak uzun süreli bekleme, yarı-kalıcılık ve düzensiz yerleşim biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla transitlik, coğrafi bir ara duraktan ziyade, göç rejimlerinin ürettiği yapısal kısıtlar içinde şekillenen akışkan bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Türkiye örneği, bu akışkanlığın somut bir yansımasını sunmakta; ülke, bir yandan Avrupa’ya yönelen göç akımları için önemli bir geçiş güzergâhı işlevi görürken, diğer yandan milyonlarca sığınmacı için uzun vadeli bir yerleşim alanına dönüşerek transit ve hedef ülke ayrımını bulanıklaştırmaktadır.

Bu dönüşüm, Avrupa Birliği’nin giderek belirginleşen dışsallaştırma stratejileri ile doğrudan ilişkilidir. Dışsallaştırma, sınır kontrolü ve göç yönetimi sorumluluklarının ikili anlaşmalar, mali teşvikler ve geri kabul mekanizmaları aracılığıyla üçüncü ülkelere aktarılmasını ifade etmektedir (Lavenex, 2018). Bu yaklaşım, düzensiz göç akışlarını sınırlandırmayı hedeflerken, aynı zamanda Avrupa devletlerinin uluslararası koruma yükümlülüklerini dolaylı biçimde yeniden konumlandırmasına imkân tanımaktadır. Bu süreç, göçün giderek güvenikleştirilmesi ile birlikte ilerlemektedir. Göç hareketlerinin egemenlik, kamu düzeni ve toplumsal güvenlik açısından bir tehdit olarak çerçevelenmesi, göç rotaları üzerindeki kontrolü stratejik bir değere dönüştürmektedir (Fiddian-Qasmiyeh vd., 2014).

Bu bağlamda, göç yolları üzerinde konumlanan devletler yalnızca pasif uygulayıcılar değil; aynı zamanda göç akışlarını yönetme kapasiteleri üzerinden müzakere gücü üretebilen aktörler haline gelmektedir. Ancak bu durum, güç ilişkilerinin simetrik olduğu anlamına gelmemektedir. Avrupa Birliği, ekonomik kapasitesi, kurumsal derinliği ve normatif etkisi sayesinde yapısal üstünlüğünü sürdürmektedir. Bu noktada Keohane ve Nye’nin (1977) ortaya koyduğu asimetrik karşılıklı bağımlılık kavramı açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Asimetrik bağımlılık koşullarında taraflar eşit derecede etkilenmez; ancak daha zayıf konumda bulunan aktörler belirli alanlardaki stratejik avantajlarını pazarlık gücüne dönüştürebilirler.

Bu teorik tartışma, bölgesel güç ve aracılık kavramları ile tamamlanmaktadır. Bölgesel güç teorisi, devletlerin belirli bir coğrafi alan içinde sonuçları şekillendirme kapasitesine odaklanmaktadır (Hurrell, 2007). Bununla birlikte aracılık (brokerage), klasik anlamda zorlayıcı hegemonik güçten ziyade, aktörlerin yapısal konumlarından kaynaklanan ilişkisel etki kapasitesine işaret etmektedir. Bu anlamda aracılık, farklı aktörler arasında bağlantı kurma, müzakere süreçlerini yönlendirme ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerini yönetme becerisi ile ilgilidir.

Türkiye'nin göç yönetişimindeki rolü bu çerçevede değerlendirildiğinde, söz konusu kapasitenin hegemonik bir kontrol biçiminden değil, yapısal merkezilikten ve işlevsel vazgeçilmezlikten kaynaklandığı görülmektedir. Türkiye'nin yüksek barındırma kapasitesi, stratejik sınır coğrafyası ve göç yönetiminin giderek kurumsallaşan yapısı, ülkeyi bölgesel göç sistemleri içinde düğüm noktası (nodal) bir aktör haline getirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin yalnızca bir transit ülke olarak değil, göç akışlarının yönetişiminde aktif rol oynayan ve müzakere süreçlerinde belirli ölçülerde ajans kullanabilen bir aktör olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, analitik odağı Türkiye'nin bir transit devlet olup olmadığı sorusundan, çok katmanlı göç yönetişimi içinde nasıl ve hangi koşullar altında ajans kullandığı sorusuna kaydırmaktadır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin göç yönetişimindeki konumunu ne tamamen edilgen bir taşeronluk ne de tam özerk bir güç projeksiyonu olarak ele almakta; aksine, asimetrik karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde şekillenen koşullu bir bölgesel güç aracılığı olarak kavramsallaştırmaktadır.

TÜRKİYE'NİN GÖÇ YÖNETİŞİMİNDEKİ DÖNÜŞÜMÜ VE KOŞULLU ARACILIK KAPASİTESİ

Türkiye'nin uluslararası göç yönetişimindeki mevcut konumunu anlamak için, ülkenin tarihsel olarak geçirdiği dönüşümün bütüncül bir perspektifle ele alınması gerekmektedir. Yirminci yüzyılın büyük bölümünde Türkiye, ağırlıklı olarak göç veren bir ülke konumundaydı. Özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda Batı Avrupa devletleriyle imzalanan işgücü anlaşmaları, geniş ölçekli emek göçünü mümkün kılmış ve göç politikaları büyük ölçüde yurtdışına çıkışı düzenlemeye odaklanmıştır (İçduygu, 2015). Bu dönemde Türkiye'nin göç yönetişimi yaklaşımı, girişten ziyade çıkış odaklı ve sınırlı kurumsal kapasiteye dayalı bir yapı sergilemiştir.

1990'lı yıllardan itibaren bölgesel istikrarsızlıklar Türkiye'nin göç profilinde kademeli bir değişime yol açmıştır. Irak, İran ve Balkanlar'daki

çatışmalar, Türkiye’yi giderek artan ölçüde bir sığınma alanına dönüştürmeye başlamıştır. Bununla birlikte, bu hareketlilik 2011 sonrasında Suriye kaynaklı kitlesel yerinden edilme ile karşılaştırıldığında sınırlı kalmıştır. Suriye iç savaşı, Türkiye açısından yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir kırılma noktası oluşturmuştur. Türkiye’nin benimsediği açık kapı politikası ve Suriyelileri geçici koruma altında “misafir” olarak tanımlaması, bir yandan insani kaygıları yansıtırken diğer yandan Suriye’deki gelişmelere ilişkin jeopolitik beklentilerle de şekillenmiştir.

Yerinden edilmenin kalıcı hale gelmesiyle birlikte Türkiye, benzeri görülmemiş bir ölçekte göç yönetişimini kurumsallaştırma ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kurulması, Türkiye’nin göç yönetiminde yapısal bir dönüşüme işaret etmiştir (İçduygu & Aksel, 2014). 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği ise Suriyelilerin hukuki statüsünü tanımlayarak sağlık, eğitim ve çalışma izni gibi alanlarda erişim imkânı sağlamış ve geniş ölçekli korumayı kurumsallaştırmıştır. Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi sınırlama devam etse de bu düzenlemeler fiili bir koruma rejimi oluşturmuştur.

Kurumsal kapasitenin genişlemesi, idari altyapının güçlendirilmesiyle desteklenmiştir. Biyometrik kayıt sistemleri, il düzeyinde örgütlenen göç idareleri ve dijital veri tabanları, yönetim kapasitesini önemli ölçüde artırmıştır. 2010’lu yılların sonuna gelindiğinde Türkiye, küresel ölçekte en kapsamlı mülteci kayıt sistemlerinden birine sahip ülkelerden biri haline gelmiştir. Bu süreçte kentsel entegrasyon modeli belirleyici olmuştur. Suriyelilerin büyük çoğunluğu kamp sistemleri yerine İstanbul, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi büyük şehirlerde yaşamaktadır. Bu durum, Türkiye’yi kamp temelli barındırma modellerinden ayırmakta ve uzun vadeli toplumsal entegrasyon dinamiklerini daha karmaşık hale getirmektedir.

Kurumsal konsolidasyon, Türkiye’nin uluslararası aktörlerle yürüttüğü müzakerelerdeki konumunu da güçlendirmiştir. Bu durumun en somut örneği, Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatıdır. Söz konusu mutabakat, düzensiz göç akışlarının kontrolü karşılığında mali destek, geri kabul mekanizmaları ve politika koordinasyonunu içeren kapsamlı bir iş birliği çerçevesi oluşturmuştur (European Commission, 2016). Anlaşmanın

uygulanmasının ardından Doğu Akdeniz rotasında düzensiz geçişlerin önemli ölçüde azalması, Türkiye'nin Avrupa göç yönetişimindeki işlevsel önemini açık biçimde ortaya koymuştur. Bu gelişme, Türkiye'nin yalnızca bir transit ülke değil, aynı zamanda Avrupa sınır rejiminin işleyişinde merkezi bir aktör olarak konumlandığını göstermektedir.

Bununla birlikte, söz konusu iş birliği ilişkisi tek yönlü bir bağımlılık üretmemektedir. Aksine, göç yönetişimi Türkiye ile Avrupa Birliği arasında asimetrik fakat karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. Bu durum, Türkiye'ye belirli koşullar altında pazarlık gücü sağlamaktadır. Nitekim Şubat 2020'de İdlib'deki gelişmeler bağlamında Türkiye'nin sınır uygulamalarına ilişkin verdiği sinyaller, göç yönetiminin jeopolitik bir kaldıraç unsuru olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Her ne kadar bu durum kısa süreli olmuş olsa da Avrupa sınır güvenliğinin Türkiye'nin iş birliğine yapısal olarak bağımlı olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bağlamda göç, Türkiye'nin dış politika araç seti içinde giderek daha görünür bir unsur haline gelmiştir. Göç diplomasisi olarak kavramsallaştırılan bu süreç hem iş birliğine dayalı hem de zorlayıcı unsurlar içeren çok katmanlı bir stratejiye işaret etmektedir (Adamson & Tsourapas, 2019). Türkiye bir yandan dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmasını insani ve normatif bir söylem çerçevesinde sunarak uluslararası meşruiyet üretmekte; diğer yandan coğrafi konumundan kaynaklanan stratejik avantajı müzakere süreçlerinde bir kaldıraç unsuru olarak kullanabilmektedir.

Türkiye'nin bu kapasitesini diğer transit devletlerden ayıran temel unsurlardan biri demografik ölçektir. Milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapması, Türkiye'yi küresel yerinden edilme yönetişiminde yapısal olarak merkezi bir konuma yerleştirmektedir. Bu demografik büyüklük, yalnızca idari yük değil; aynı zamanda diplomatik bir kaynak anlamına gelmektedir. Türkiye'nin üstlendiği barındırma yükü, Avrupa Birliği ile yürütülen mali ve siyasi müzakerelerde önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası platformlarda ahlaki ve siyasi iddialarını güçlendirmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin göç yönetişimindeki aracılık kapasitesi önemli iç ve dış sınırlamalarla karşı karşıyadır. Göç meselesi, Türkiye'de giderek daha fazla iç siyasi tartışmanın merkezine yerleşmiştir. Ekonomik durgunluk, enflasyon baskısı ve işgücü piyasasındaki rekabet, mültecilere

yönelik toplumsal algıları etkilemiş; bu durum siyasal aktörlerin söylemlerine de yansımıştır. Özellikle geri dönüş politikaları ve Suriye ile ilişkilerin yeniden tesisine yönelik öneriler, iç siyasette önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur.

Yerel düzeyde ise özellikle büyükşehir belediyeleri ciddi hizmet sunumu baskılarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Kentsel yoğunlaşma, konut piyasaları ve altyapı üzerinde önemli yükler yaratmaktadır. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen projeler bu baskıyı kısmen hafifletmekle birlikte, yapısal sorunlar devam etmektedir. Bu iç dinamikler, Türkiye'nin uluslararası alandaki pazarlık kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Hükümet, bir yandan Avrupa Birliği ile ilişkilerde elde ettiği kaldıraç gücünü korumaya çalışırken, diğer yandan iç kamuoyunun beklentileri ve ekonomik sınırlamalar arasında denge kurmak zorundadır.

Ayrıca Avrupa Birliği ile ekonomik karşılıklı bağımlılık ilişkisi, Türkiye'nin hareket alanını sınırlayan önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin dış ticaretinin önemli bir bölümü Avrupa ile gerçekleşmekte; doğrudan yabancı yatırımlar ve finansal akışlar büyük ölçüde Avrupa ekonomik yapılarıyla bağlantılı bulunmaktadır. Bu durum, göç alanında elde edilen pazarlık gücünün diğer alanlardaki bağımlılık ilişkileri tarafından dengelendiğini göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin göç yönetimindeki rolü hem yapısal avantajlar hem de çok katmanlı kısıtlar tarafından şekillenen bir "koşullu aracılık" pratiği olarak ortaya çıkmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye'nin uluslararası göç yönetimindeki konumu, yalnızca kurumsal kapasite ve diplomatik pazarlık gücü üzerinden değil, aynı zamanda normatif gerilimler, çok katmanlı yönetim ilişkileri ve değişken jeopolitik dinamikler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Türkiye örneği, küresel göç rejiminin temel çelişkilerini görünür kılan özgün bir vaka sunmaktadır.

Öncelikle Türkiye'nin göç yönetimi yaklaşımı, insani söylem ile güvenlikleştirilmiş politika pratikleri arasındaki gerilim üzerinden şekillenmektedir. Türkiye, milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapmasını dayanışma ve koruma vurgusu içeren bir insani çerçeve içinde sunarken, Avrupa Birliği'nin dışsallaştırma stratejileri göçü caydırma ve çevreleme mantığı üzerinden kurgulamaktadır. Bu iki yaklaşımın eşzamanlı varlığı,

normatif bir sürtüşme üretmektedir. Nitekim AB-Türkiye Mutabakatı, bazı değerlendirmelerde düzensiz göçü sınırlandıran pragmatik bir iş birliği modeli olarak görülürken, eleştirel yaklaşımlar söz konusu düzenlemenin koruma rejimini zayıflatarak sığınma hakkını dolaylı biçimde aşındırdığını ileri sürmektedir. Türkiye ise bu gerilimi kendi politikaları içinde yeniden üretmektedir: insani liderlik söylemini sürdürürken sınır kontrollerini artırmakta ve belirli gruplar için geri dönüş mekanizmalarını işletmektedir. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama da bu normatif karmaşıklığı derinleştirmekte; hukuki statü ile fiili koruma arasındaki ayrımı daha görünür hale getirmektedir.

Bu normatif gerilimler, Türkiye'nin rolünün yalnızca Avrupa Birliği ile ilişkiler üzerinden anlaşılmasını da yetersiz kılmaktadır. Türkiye, Birleşmiş Milletler sistemi, uluslararası örgütler ve bölgesel aktörlerle kurduğu çok taraflı ilişkiler aracılığıyla daha geniş bir göç yönetişimi ağının parçası haline gelmiştir. Aynı zamanda Suriye bağlamındaki sınır ötesi askerî varlığı, güvenli bölge tartışmaları ve yeniden inşa girişimleri, göç yönetimi ile bölgesel güvenlik stratejileri arasındaki bağlantıyı açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu durum, Türkiye'nin yalnızca bir "tampon devlet" olarak değil; ev sahibi ülke, transit denetleyici, diplomatik müzakereci ve bölgesel güvenlik aktörü rollerini eşzamanlı olarak üstlenen çok katmanlı bir aktör olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu çok katmanlı konumlanış, Türkiye'nin aracılık kapasitesinin ilişkisel niteliğini de ortaya koymaktadır. Türkiye'nin göç yönetişimindeki kaldıraç gücü, coğrafi merkezilik, demografik ölçek, kurumsal konsolidasyon ve Avrupa'da göçün güvenlikleştirilmesi gibi faktörlerin kesişiminden beslenmektedir. Bununla birlikte bu kapasite, ekonomik karşılıklı bağımlılık, iç siyasi baskılar, uluslararası hukuk normları ve Avrupa Birliği'nin mali araçları tarafından sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla aracılık, sabit bir güç statüsü değil; farklı düzeylerdeki bağımlılık ve fırsat yapılarının etkileşimi içinde sürekli yeniden üretilen dinamik bir konumdur.

Bu dinamik yapı, göç yönetişiminin mali boyutunda da açık biçimde gözlemlenmektedir. Türkiye'nin milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapması, önemli bir kamu maliyeti doğurmuş; Avrupa Birliği'nin Mali Yardım Aracı (FRIT) kapsamında sağladığı destekler ise bu yükü kısmen hafifletmiştir. Bununla birlikte mali mimari, iş birliği kadar asimetriyi de

yansıtmaktadır. Kaynakların dağıtımında uluslararası kuruluşların rolü hem ortak yönetim modelini hem de taraflar arasındaki güven ve kontrol dengesini göstermektedir. Bu karşılıklı bağımlılık, Türkiye'nin aracılık kapasitesini güçlendirirken aynı zamanda mali ve politik sınırlamalar üretmektedir.

Göç yönetişiminin iç boyutu ise entegrasyon, işgücü piyasaları ve sosyoekonomik dönüşüm üzerinden şekillenmektedir. Uzamış yerinden edilme, geçicilik varsayımını aşındırmış; Türkiye'de büyüyen bir Suriyeli kuşağın varlığı, entegrasyonu yapısal bir mesele haline getirmiştir. İşgücü piyasasında kayıt dışı istihdam yaygınlığını korurken, Suriyeli girişimciliğinin artışı yerel ekonomilere entegrasyonun alternatif kanallarını ortaya koymaktadır. Buna karşın ücret rekabeti algısı, konut piyasasındaki baskılar ve toplumsal uyum sorunları, göçün iç siyasette daha fazla tartışılmasına yol açmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin dış politika alanındaki manevra kapasitesini doğrudan etkilemektedir.

Benzer şekilde geri dönüş politikaları, yeniden inşa süreçleri ve bölgesel güvenlik dinamikleri de Türkiye'nin aracılık rolünün önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kuzey Suriye'ye yönelik güvenli bölge girişimleri ve gönüllü geri dönüş politikaları hem destek hem de eleştiri konusu olmaktadır. Bu tartışmalar, geri göndermeme ilkesi ile güvenlik temelli stratejiler arasındaki gerilimi yansıtırken, Türkiye'nin göç yönetişimindeki merkeziliğini de pekiştirmektedir. Zira geri dönüş ya da yerinde kalma kararları yalnızca Türkiye'yi değil, Avrupa'ya yönelik göç baskılarını ve bölgesel istikrarı da doğrudan etkilemektedir.

Göç rotalarının dinamik yapısı da bu tabloyu tamamlamaktadır. AB-Türkiye Mutabakatı sonrasında Doğu Akdeniz güzergâhında düzensiz geçişlerin azalması, politika etkinliğine işaret etse de göç hareketleri alternatif rotalara kayabilmektedir. Türkiye'nin sınır yönetimi kapasitesini artırması, gözetim teknolojilerine yaptığı yatırımlar ve Avrupa kurumlarıyla geliştirdiği iş birliği, artan güvenlikleştirme eğilimini yansıtmaktadır. Bununla birlikte Afganistan, Irak ve diğer kriz bölgelerindeki gelişmeler gibi dışsal şoklar, göç baskılarının sürekliliğini koruduğunu göstermektedir. Bu durum, çevreleme temelli yönetim modellerinin yapısal kırılma noktalarını ortaya koymaktadır.

Son olarak, hukuki ve normatif muğlaklıklar Türkiye'nin konumunu daha da karmaşık hale getirmektedir. Coğrafi sınırlama uygulaması, AB-Türkiye

Mutabakatının hukuki statüsü ve “güvenli üçüncü ülke” tartışmaları, küresel mülteci rejimindeki belirsizliklerin yansımasıdır. Türkiye bu çerçevede yalnızca bu düzenlemelerin pasif bir uygulayıcısı değil; aynı zamanda ortaya çıkan hibrit yönetim modellerinin şekillendirilmesinde rol oynayan aktif bir aktör olarak öne çıkmaktadır.

Bu bütüncül değerlendirme, Türkiye'nin göç yönetimindeki rolünün tek boyutlu kavramlarla açıklanamayacağını göstermektedir. Türkiye ne yalnızca bir transit devlet ne de tam anlamıyla özerk bir bölgesel güçtür; aksine, çok katmanlı bağımlılık ilişkileri, normatif gerilimler ve değişken jeopolitik dinamikler içinde hareket eden koşullu bir araçtır. Bu durum, aracılığın sabit bir statü değil; sürekli müzakere edilen ve yeniden üretilen ilişkisel bir konum olduğunu ortaya koymaktadır.

Kuramsal Çıkarımlar

Türkiye örneği, göç yönetimi literatürüne üç temel kuramsal katkı sunmaktadır. Birincisi, transit devlet kategorisinin statik doğasını sorgulamaktadır. Transit yalnızca coğrafi bir tanımlama değil; göç sistemleri içindeki ilişkisel bir konumdur. Uzamış yerinden edilme ve varış ülkelerindeki kısıtlayıcı politikalar koşullarında, transit alanlar yönetim derinliğine sahip hibrit yerleşim alanlarına dönüşebilmektedir.

İkincisi, dışsallaştırma teorisini partner devletlerin ajansını görünür kılarak geliştirmektedir. Dışsallaştırma çoğu zaman AB'nin tek taraflı yetki devri veya sorumluluk aktarımı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Oysa Türkiye örneği, iş birliği yapan devletlerin bu süreci stratejik kazanç üretmek için kullanabildiğini göstermektedir; tek taraflı tahakküm yerine, asimetrik karşılıklı bağımlılık oluşmaktadır.

Üçüncüsü, koşullu bölgesel aracılık kavramı bölgesel güç teorisini ileri taşımaktadır. Aracılık, yapısal merkezilik ile varış ülkelerindeki güvenlikleştirme dinamiklerinin kesişiminde ortaya çıkmaktadır. Ancak bu kapasite, iç meşruiyet, ekonomik istikrar ve kurumsal yeterlilik gibi faktörlere bağlıdır.

Bu bulgular, akademisyenleri transit-varış veya tampon ortak gibi ikili kategorilerin ötesine geçmeye teşvik etmektedir. Göç yönetimi, çok katmanlı ve ilişkisel bir süreç olarak analiz edilmelidir; aktörlerin rolleri sabit değil, değişken güç dengeleri ve normatif çerçeveler içinde sürekli yeniden şekillenmektedir.

Politika Çıkarımları

Avrupalı politika yapıcılar açısından, Türkiye'nin deneyimi sürdürülebilir yük paylaşımı mekanizmalarının önemini ortaya koymaktadır. Kısa vadeli mali araçlar düzensiz geçişleri azaltabilir; ancak yerinden edilmenin yapısal nedenlerini ortadan kaldırmaz. Uzun vadeli iş birliği; şeffaflık, öngörülebilirlik ve karşılıklı bağımlılığın açık biçimde tanınmasını gerektirir. Göçün yalnızca güvenlik perspektifinden ele alınması yerine, kalkınma, entegrasyon ve bölgesel istikrar boyutlarını içeren bütüncül yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Türkiye açısından, politika sürdürülebilirliği entegrasyon kanallarının güçlendirilmesine, işgücü piyasasındaki kayıt dışılığın azaltılmasına ve kamuoyundaki kaygıların kanıta dayalı iletişim stratejileriyle ele alınmasına bağlıdır. Kalıcı çözümler, insani yükümlülükler ile iç siyasi gerçeklikler arasında dengeli bir yaklaşım gerektirir. Eğitim, istihdam ve yerel düzeyde sosyal uyum politikalarının kurumsallaştırılması, uzun vadeli istikrar açısından kritik önemdedir.

Uluslararası kuruluşlar açısından, Türkiye örneği kalkınma odaklı mülteci politikalarının önemini göstermektedir. Mültecilerin kamp sistemleri yerine ulusal hizmet sistemlerine entegre edilmesi dayanıklılığı artırabilir; ancak sürdürülebilir mali destek ve teknik kapasite geliştirme gereklidir. İnsani yardım ile kalkınma finansmanı arasındaki kopukluğun giderilmesi, uzamış yerinden edilme bağlamlarında daha etkili sonuçlar üretebilir.

Türkiye'nin son on yıldaki seyri, göç yönetiminde derin bir dönüşüme işaret etmektedir. Ağırlıklı olarak göç veren bir ülke olarak tanımlanan Türkiye, bugün küresel yerinden edilme sistemlerinin merkezi bir düğüm noktası hâline gelmiştir. Dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmakta, kapsamlı geçici koruma rejimlerini yürütmekte ve Avrupa'nın dışsallaştırma stratejileri içinde kilit bir konum işgal etmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'nin yalnızca bir transit ülke veya tampon bölge olarak kavramsallaştırılmaması gerektiğini savunmuştur. Türkiye, göç yönetiminde koşullu bir bölgesel güç aracısına dönüşmüştür. Aracılık kapasitesi; coğrafi merkezilik, demografik ölçek, kurumsal konsolidasyon ve Avrupa Birliği içinde göçün güvenlikleştirilmesi gibi unsurlardan beslenmektedir.

Ancak bu kapasite koşulludur. İç siyasi çekişme, ekonomik karşılıklı

bağımlılık, normatif sınırlamalar ve jeopolitik oynaklık tek taraflı manevra alanını daraltmaktadır. Türkiye, yapısal konumunun sağladığı güç ile bu konumun getirdiği kısıtlar arasında, asimetrik karşılıklı bağımlılık içinde hareket etmektedir.

Daha geniş düzeyde çıkarım şudur: Transit devletler doğası gereği pasif aktörler değildir. Belirli yapısal koşullar altında ajans kazanabilir ve yönetim sonuçlarını şekillendirebilir. Türkiye örneği, başlangıçta insani bir kriz olarak çerçevelenen göçün, zamanla stratejik diplomasi ve bölgesel güç müzakeresinin merkezi bir alanına dönüşebileceğini göstermektedir.

Gelecek araştırmalar, değişken jeopolitik ortamlarda aracılık rollerinin sürdürülebilirliğini, büyük mülteci nüfuslarının uzun vadeli sosyoekonomik entegrasyon seyrini ve dışsallaştırılmış göç yönetişiminin evrilen normatif mimarisini daha derinlemesine incelemelidir.

Nihayetinde Türkiye'nin deneyimi, göçün çevresel bir politika alanından bölgesel siyasetin temel eksenlerinden birine dönüşümünü yansıtmaktadır. Aracılık rolünün pekişip pekişmeyeceği, iç baskıları yönetme kapasitesine, kurumsal yeterliliği sürdürmesine ve Avrupa ile bölgesel ortaklarıyla olan karşılıklı bağımlılığı dengeleme becerisine bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

[1] Adamson, F. B., & Tsourapas, G. (2019). Migration diplomacy in world politics. *International Studies Perspectives*, 20(2), 113–128.

[2] Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th ed.). Palgrave Macmillan.

[3] Collyer, M., Düvell, F., & de Haas, H. (2010). Critical approaches to transit migration. *Population, Space and Place*, 16(5), 407–414.

[4] European Commission. (2021). *Strategic mid-term evaluation of the Facility for Refugees in Turkey (2016–2019/2020): Final report, Volume I: Main report*.

[5] Council of the European Union. (2016, March 18). *EU–Turkey statement*.

[6] Fiddian-Qasmiyeh, E., Loescher, G., Long, K., & Sigona, N. (2014). Introduction: Refugee and forced migration studies in transition. In E.

Fiddian-Qasmiyeh, G. Loescher, K. Long, & N. Sigona (Eds.), *The Oxford handbook of refugee and forced migration studies*. Oxford University Press.

[7] Geddes, A., & Scholten, P. (2016). *The politics of migration and immigration in Europe* (2nd ed.). SAGE Publications Ltd.

[8] Hurrell, A. (2007). *On global order: Power, values, and the constitution of international society*. Oxford University Press.

[9] Marlin-Bennett, R. (2009). Review of *on global order: Power, values, and the constitution of international society*, by A. Hurrell. *Japanese Journal of Political Science*, 10(1), 143–145.

[10] İçduygu, A. (2015). *Syrian refugees in Turkey: The long road ahead*. Migration Policy Institute.

[11] İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2013). Turkish migration policies: A critical historical retrospective. *Perceptions*, 18(3), 167–190.

[12] Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence*. Little, Brown.

[13] Lavenex, S. (2018). ‘Failing forward’ towards which Europe? Organized hypocrisy in the common European asylum system. *Journal of Common Market Studies*, 56(5), 1195–1212.

[14] United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR]. (2023). *Global displacement statistics*.